

Justiits- ja Digiministeerium
info@justdigi.ee

Teie 06.12.2025 nr 8-1/9769-1,
JDM/25-1354/-1K/
Meie 26.01.2026 nr 1.2-3/3066-3

Haldusmenetluse seaduse ja avaliku teabe seaduse muutmise seadusest

Täname, et esitasite Sotsiaalministeeriumile kooskõlastamiseks haldusmenetluse seaduse ja avaliku teabe seadise muutmise seadluse eelnõu (edaspidi *eelnõu*). Toetame eelnõu eesmärki luua raamistik automaatseks haldusmenetluseks, märkides rahuloluga, et mitmed meie varasemad (2022. a) ettepanekud on eelnõus kajastatud. Kooskõlastame eelnõu, kuid sotsiaalvaldkonna spetsiifikast lähtuvalt esitame järgmised tähelepanekud, millega palume arvestada:

1. Automaatmenetluse mõju sotsiaaltöö olemusele ja väärtustele – meie hinnangul ei tohi automatiseerimine kujuneda sotsiaalvaldkonnas vaikimisi kvaliteedimõõdikuks. Sotsiaaltöö on olemuslikult juhtumipõhine ja kompleksne ning „hea haldusotsus“ ei saa tähendada pelgalt kiiret algoritmi vastust, vaid peab arvestama inimese tegelikku olukorda. Lähtuvalt eeltoodust teeme ettepaneku täiendada seletuskirja selgitusega, et automaatmenetlus on abistav tööriist standardsete protsesside (nt toetuste väljamaksed) jaoks ning kaalutusotsuste automatiseerimisel peab säilima sotsiaaltöötaja vahetu kontrolli- ja sekkumisõigus, tagamaks inimesekeskne lähenemine.

2. Nõusoleku menetluslik lihtsus (HMS § 7¹ lg 2) – eelnõu praegune sõnastus võib jätta mulje, et isikult eeldatakse eraldiseisvat nõusolekut menetlusvormi (automaatika) kasutamiseks, mis tekitaks uue bürokraatliku kihi. Selle vältimiseks võiks sõnastada HMS § 7¹ lg 2 viisil, mis välistab dubleeriva nõusoleku küsimise. Leiame, et kui isik on juba andnud nõusoleku eriliiki isikuandmete töötlemiseks, peab see olema piisav ka automaatse menetluse läbiviimiseks.

3. Õigus isiklikule kontaktile ja selgitustele (HMS § 7¹ lg 3 ja 6) – automaatne menetlus ei tohi isoleerida abivajajat riigist. Menetlusosalisel peab säilima reaalne õigus vahetule kontaktile ametnikuga ja arusaamine otsuse loogikast. Selle tagamiseks tuleks täpsustada eelnõus, et teavitamine isikliku kontakti võimalusest peab olema adressaadile selgelt nähtav, kuid see ei pea tähendama personaalse kontaktisiku määramist igale automaatotsusele. Samuti peab lg 6 kohane selgitus olema esitatud inimesele mõistetavas keeles, mitte tehnilise algoritmi kirjeldusena.

4. Läbipaistvus ja andmekogude nimetamine (HMS § 7¹ lg 5) – isiku usaldus automaatse otsuse vastu tugineb läbipaistvusele. Isiku vaates pole oluline süsteemide tehniline liidestatus, vaid see, milliseid andmeid tema kohta kasutati. Oleme jätkuvalt seisukohal, et seaduses on õige sätestada kohustus nimetada automaatses haldusaktis kõik otsuse tegemisel kasutatud andmeallikad (sh asutusesisesed andmebaasid). Kuid teeme ettepaneku, et esitatav loetelu peab olema ammendav, kuid menetlusökoonomia huvides adressaadile sisuliselt arusaadav, vältides asjatut tehnilist detailirohkust.

5. Vaidemenetluse ajakohastamine (HMS § 79, 85 ja 86) – leiame, et automaatmenetluse raamistik on sobiv hetk ka üldise vaidemenetluse efektiivsemaks muutmiseks, et vähendada asjatut töökoormust ja kiirendada abi jõudmist inimeseni. Mistõttu teeme järgmised ettepanekud:

- 1) asendada HMS §-s 79 mõiste „*vaide tagastamine*“ täpsema mõistega nagu „*vaide läbivaatamata jätmine*“ või „*vaide käiguta jätmine*“;
- 2) täiendada HMS § 85 selliselt, et vaideotsusega oleks võimalik koheselt anda välja uus sisuline haldusakt (nt määrata toetus uues summas), vältides vajadust eraldiseisva järelmenetluse ja täiendava haldusakti koostamiseks.
- 3) täiendada HMS § 86 erandiga, mille kohaselt ei pea koostama eraldi kirjalikku vaideotsust juhul, kui haldusorgan tunnistab vaidlustatud akti täies ulatuses kehtetuks.

6. Mõjude hindamine ja rakenduskulud – leiame, et väide, et muudatusel puudub kulu, kuna tegemist on võimalusega, on eksitav. Automatiseerimise rakendamine eeldab massiivseid IT-arendusi ja personali koolitamist. Seega on oluline, et seletuskirjas täiendataks mõjude peatükki, eristades selgelt juriidilise kohustuse puudumise ja automatiseerimise rakendamisega kaasneva reaalse ressursivajaduse (analüüs, arendus, järelevalve), et tagada sotsiaalvaldkonna asutustele ja KOV-idele vajalik ettevalmistusaeg ja vahendid.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Karmen Joller
sotsiaalminister

Lily Mals
Lily.Mals@sm.ee